

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

1. Τι είναι η φιλοσοφία; Ποιο είναι το εργαλείο της;
2. Με ποιον τρόπο οι δημιουργικές εκφράσεις ορισμένων ατόμων (π.χ. ταινία, πίνακας, σύνθημα σε τοίχο) προάγουν τη φιλοσοφική συζήτηση; Να δώσετε δυο παραδείγματα.
3. Να σχολιάσετε το κείμενο 1 (σελ.11). Σε τι αναφέρεται ο Αριστοτέλης;
4. Ποιες είναι οι ενδεχόμενες ωφέλειες από την ενασχόληση με την φιλοσοφία; Μπορείτε να συμβουλευτείτε το κείμενο της ερώτησης 2 (σελ.12).

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

5. Ποιοι είναι οι στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας;
6. Που έγκειται η χρησιμότητα καθενός από τους στόχους αυτούς;
7. Να σχολιάσετε το κείμενο 1 (σελ.17) και να αναπτύξετε έναν αντίστοιχο προβληματισμό.
8. Μελετώντας το κείμενο 2 (σελ.17) να αναφερθείτε στην διαφοροποίηση που εκφράζει ανάμεσα στον φιλόσοφο και τον επιστήμονα.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

9. Ποιοι είναι οι κλάδοι της φιλοσοφίας και τι πραγματεύεται καθένας από αυτούς;
10. Ποια είναι η αναγκαιότητα των επιχειρημάτων;
11. Ποια είναι η βασική δομή ενός επιχειρήματος;
12. Πότε ένα επιχείρημα χαρακτηρίζεται έγκυρο, αληθές, ορθό;
13. Με βάση ποια στοιχεία διακρίνεται η φιλοσοφία από τις επιστήμες;
14. Να αιτιολογήσετε την έκφραση: «η φιλοσοφία έρχεται πριν από τις επιστήμες και μετά από αυτές».
15. Ποια είναι η σκοπιμότητα της μελέτης του στοχασμού φιλοσόφων του παρελθόντος; Πώς διαφοροποιείται, σε αυτόν τον τομέα, η φιλοσοφία από τις επιστήμες;
16. Ερώτηση 2, σελίδα 23.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

17. Για ποιους λόγους αμφισβητείται, συνήθως, η αξία της φιλοσοφίας; Ποια είναι η δική σας άποψη;
18. Με ποιον τρόπο περιγράφει ο Πλάτωνας τη μοίρα του φιλοσόφου;
19. Ποιες από τις δυνατότητες της φιλοσοφικής σκέψης που παρουσιάζονται στις σελίδες 25-26 θεωρείτε σημαντικότερες; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.
20. Να αναφερθείτε σε παραδείγματα από την ιστορία που να αποδεικνύουν την χρησιμότητα της φιλοσοφίας.
21. Να αναζητήσετε πληροφορίες για τη ζωή του Μπαρούχ Σπινόζα και του Ζαν Ζακ Ρουσό και να εξετάσετε τον βαθμό στον οποίο συγκρούστηκαν με τις κυρίαρχες αντιλήψεις της εποχής τους. Πώς δικαιολογείται το γεγονός αυτό;
22. Μπορείτε να αναφέρετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα από την ελληνική ιστορία;
23. Ερώτηση 1, σελίδα 28.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

24. Ποια είναι η σχέση της ιστορίας με την φιλοσοφία;
25. Ερώτηση 1, σελίδα 29.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

26. Σε ποια σημεία η έννοια του κριτικού στοχασμού, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο Α, αγγίζει την έννοια της φιλοσοφικής δραστηριότητας;

ΚΕΙΜΕΝΑ:

Α. Ο κριτικοστοχαστικός εκπαιδευτής ενηλίκων

Το πρώτο βασικό χαρακτηριστικό του κριτικοστοχαστικού εκπαιδευτή ενηλίκων είναι η *δεκτικότητα στην αλλαγή*. Πρόκειται αρχικά για την αποδοχή μιας προβληματικής κατάστασης και στη συνέχεια τη δραστηριοποίηση με στόχο την επίλυσή της. Ωστόσο, αξίζει να διευκρινιστεί πως με τον όρο «προβληματική κατάσταση» δε σημαίνεται μόνο ένα πραγματικό πρόβλημα αλλά και οποιαδήποτε κατάσταση που χρειάζεται αλλαγή. Κάτι ακόμη που χαρακτηρίζει τον κριτικά στοχαζόμενο εκπαιδευτή ενηλίκων είναι η διάθεση για *συνεχή προβληματισμό και αμφισβήτηση*. Κάθε θεωρητική υπόθεση ή δράση του ατόμου οφείλει να αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού (Brookfield: 8), ο οποίος θα οδηγήσει σε αξιολογικές κρίσεις και αποτελεσματική δράση. Τα δυο προαναφερθέντα χαρακτηριστικά αποτελούν τη βάση για επιμέρους αρετές και δεξιότητες, για τις οποίες θα γίνει λόγος στη συνέχεια της παρούσας μελέτης. Η δεκτικότητα στην αλλαγή και η διάθεση για διαρκή προβληματισμό κι αμφισβήτηση συνδυαζόμενες συνθέτουν ενδιαφέρουσες εκπαιδευτικές πρακτικές, ενώ αν ενταχθούν σε συστηματική βάση βρίσκονται σε θέση να προσφέρουν αξιολογικό πλαίσιο αναφοράς για την εκπαιδευτική βιβλιογραφία.

Β. Η αλληγορία του σπηλαίου

Ο Πλάτων αναπτύσσει την ιδεαλιστικές του απόψεις κατά τρόπον ιδιαιτέρως αξιωματικό στην Πολιτεία, όπου εκπρόσωπός του, όπως συνήθως, είναι ο μέντορας του Σωκράτης. (Σε ποιο βαθμό ο Σωκράτης πρέσβευε όντως τις απόψεις που του αποδίδει ο Πλάτων είναι άγνωστο). Ο Σωκράτης συγκρίνει τον καθημερινό κόσμο με "υπόγειο καταφύγιο" ή σπήλαιο, όπου είμαστε αλυσοδεμένοι επί τόπου. Μπροστά μας υψώνεται ένας τοίχος και πίσω μας υπάρχει μια φωτιά· ανίκανοι να στρέψουμε το κεφάλι μας, βλέπουμε μόνο τις σκιές που προβάλλει η φωτιά επάνω στον τοίχο. Οπότε μοιραίως εκλαμβάνουμε τις σκιές αυτές ως "πραγματικότητα".

Εάν όμως μπορούσαμε να ελευθερωθούμε από τα δεσμά μας, ή, έστω να στρέψουμε το βλέμμα μας προς το στόμιο της σπηλιάς, θα συνειδητοποιούσαμε τελικά το σφάλμα μας. Κατ' αρχάς, το ξαφνικό φως θα ήταν επώδυνο και αποπροσανατολιστικό. Αλλά, σύντομα, θα προσαρμοζόμασταν και θ' αρχίζαμε να αντιλαμβανόμαστε τα πραγματικά πρόσωπα και αντικείμενα, που κάποτε γνωρίζαμε μόνο ως σκιές. Κι όμως· ακόμη και τότε, θα προσκολλούμεθα από συνήθεια στις σκιές, συνεχίζοντας να θεωρούμε μόνο αυτές πραγματικές και τις πηγές τους απλές παραισθήσεις. Εάν, όμως, μας τραβούσαν έξω από τη σπηλιά και προς το φως, τότε αργά ή γρήγορα θα αντιλαμβανόμασταν την ορθή εικόνα των πραγμάτων και θα οικτίραμε την προηγούμενη άγνοιά μας.

Ο παραλληλισμός του Πλάτωνος ισοδυναμεί με ριζική αμφισβήτηση του τρόπου λειτουργίας της ανθρώπινης σκέψης. Έχουμε συνηθίσει, λέγει, να θεωρούμε τα απτά αντικείμενα που μας περιβάλλουν ως πραγματικά ενώ δεν είναι. Ή μάλλον ενώ αυτά είναι απλώς "έκτυπα" και "είδωλα" —δηλαδή κακέκτυπα και λιγότερο πραγματικά ομοιώματα των αμετάβλητων και αιώνιων "ιδεών". Αυτές οι ιδέες, όπως τις ορίζει ο Πλάτων, είναι οι μόνιμες για μας πραγματικότητες, από τις οποίες κατασκευάζονται (με κάποιον τρόπο) ατελή και φθαρτά απτά αντίγραφα. Για παράδειγμα, κάθε καρέκλα, στον οικείο για μας κόσμο των αντικειμένων, είναι απλώς απομίμηση ή "σκιά" της ιδεατής καρέκλας. Κάθε γραφείο είναι αντίγραφο του ιδεατού γραφείου, το οποίο ποτέ δεν αλλάζει, υπάρχει στην αιωνιότητα και πάνω στο οποίο δεν μπορούμε ποτέ να χύσουμε καφέ.

Αυτές οι ιδεατές καρέκλες και αυτά τα ιδεατά γραφεία δεν αποτελούν για τον Πλάτωνα σχήμα λόγου, αλλά αντικείμενα περισσότερο "πραγματικά" από τις εγκόσμιες απομιμήσεις τους, αφού είναι και τελειότερα και καθολικά. Επειδή όμως οι ατελείς αισθήσεις μας είναι "εκ παιδών" παγιδευμένες στον κόσμο των ειδώλων, είμαστε τυφλοί ως προς τον κόσμο των ιδεών. Το πνεύμα μας είναι δέσμο των απομιμήσεων, τις οποίες έτσι εκλαμβάνουμε ως πραγματικότητα. Είμαστε φυλακισμένοι σε ένα σπήλαιο ειδώλων.

Εν τούτοις, δεν έχουν χαθεί τα πάντα, γιατί, μολονότι ο άνθρωπος είναι αλυσοδεμένος, η φιλοσοφία μπορεί να τον ελευθερώσει. Αρκεί μόνο να της το επιτρέψουμε και αυτή θα αναλάβει να μας τραβήξει έξω από την σπηλιά του ζόφου και της άγνοιας, προς το φως της αληθινής ύπαρξης. Προς στιγμήν μπορεί να αποδοκιμάσουμε εκείνο που τότε θα δούμε, όντας προσκολλημένοι στην "πραγματικότητα" των αισθητών πραγμάτων και αρνούμενοι την αλήθεια των φιλοσοφικών ιδεών. Αλλά, αργά ή γρήγορα, θα αρχίσουμε να βλέπουμε καθαρά και μάλιστα να προσεγγίζουμε την υπέρτατη ιδέα των ιδεών, η οποία είναι η ιδέα του αγαθού (αρετής). Φυσικά, ο Πλάτων, ως φιλόσοφος, ορίζει το αγαθό ως γνώση.»

Μάικλ Μάκρουν, *Εύρηκα! Συνοπτική ιστορία της ανθρώπινης γνώσης* (απόδοση Ε. Ξυδιά), Αθήνα (εκδ. Κ. Καπόπουλος) 1998, σσ. 146-8.